

Heikki Kirkinen

* 22.9.1927 † 9.1.2018

HISTORIAN PROFESSORI (emeritus) Heikki Kirkinen menehtyi 9. tammikuuta 2018 Joensuussa pitkällisen sairauden jälkeen. Outokummun Kuusjärvellä 22. syyskuuta 1927 syntynyt Kirkinen oli kuollessaan 90-vuotias.

Kirkinen kirjoitti ylioppilaaksi Joensuun lyseon lukiosta vuonna 1949 ja valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta nopeasti eli jo vuonna 1952 pääaineenaan yleinen historia. Filosofian tohtoriksi Kirkinen väitteli 1961. Väitöskirja käsitteli mekanistista ihmiskäsitystä Ludvig XIV:n ajan Ranskassa. Niinpä oli luontevaa, että muutaman vuoden Suomen Akatemian nuoremman tutkijan pestin jälkeen Heikki Kirkinen tie vei maineikkaaseen Sorbonnen yliopistoon Pariisiin suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin vierailevan professorin virkaan vuosiksi 1966–1970. Ranskan vuodet ja kokemukset erityisesti ylioppilaiden aktivoitumisesta ja yliopistodemokratia-kamppailusta muovasivat Kirkinen maailmankuvaa ja ajattelua.

Modernit vaikutteet konkretisoituivat nopeasti, kun Kirkinen Pariisista paluun jälkeen nimitettiin vasta perustetun Joensuun korkeakoulun historian, erityisesti yleisen historian professorin virkaan en-

sin määräaikaisesti elokuussa 1970 ja vakinaisesti seuraavan vuoden helmikuun alussa. Pätevöitymiseen vaikuttivat olennaisesti Kirkinen Karjalan historiaa käsitteleet ja myöhemmin aihepiirin klassikoiksi nousseet teokset. Kirkinen oli ensimmäinen Joensuun korkeakouluun vakinaisesti nimitetty professori. Niinpä hänestä tuli heti syksyllä 1971 myös opinahjon rehtori, missä tehtävässä hän toimi kymmenen vuotta.

Kirkinen rehtorikautta väritti kaksi isoa murrosta. Yhtäältä pienimuotoisena aloittanut ja opettajanvalmistukseen keskittynyt korkeakoulu kasvoi, monialaistui ja tieteellistyi. Uusien oppiaineiden tulon ja tutkimuksen lisääntymisen myötä vaihenivat puheet ”paariakorkeakoulusta”. Opiskelijamäärä kasvoi 1980-luvun alkuun mennessä kymmenkertaiseksi, yli 3 000:een ja opettajiakin oli yli kuusi kertaa enemmän kuin vuosikymmentä aikaisemmin. Yksi kasvun taustatekijä oli Kirkinen määrätietoinen ja voimakas työ korkeakoulun eteen – niin julkisuudessa kuin kulissien takana. Merkittävämpänä saavutuksena tältä osin voi pitää metsätieteellisen opetuksen aloittamista syksyllä 1981 ankarasta vastustuksesta huolimatta.

Toinen rehtorivuosien iso asia olivat hallinnon- ja tutkinnonuudistukset. Sorbonnen vuosien opettamana Kirkinen kannatti yliopistodemokratian laajentamista, mutta joutui rehtorina rakentamaan sopua eri näkemysten välillä. Lopulta Joensuu-ssa päädyttiin valtakunnallisen mallin mukaiseen kolmikantaiseen hallintomalliin. Tutkinnonuudistuksessa nuori ja uudistushakuinen korkeakoulu marssi rehtorinsa johtamana eturintamassa. Reformin kaikkia kunnianhimoisia tavoitteita ei saavutettu, mutta sillä oli oma merkityksensä tieteellistymisen ja valtakunnallisen näkyyden kannalta.

Rehtorikaudesta lähtien Kirkinen tuli tunnetuksi aktiivisena koulutus- ja yhteiskuntapoliittisena keskustelijana. Keppi heilahti niin silminnähävästi kuin sanallisesti etelän isojen korkeakoulujen tai ministeriöiden virkamiesten suuntaan. Kirkinen peräsi kehitysaluepolitiikan linjausten muuntamista käytännön toimiksi esimerkiksi 1972 ilmestyneessä kirjassaan *Kehitysalue – kehitysmää: laulu kotimaisesta kolonialismista*. Maan tasapuolisen kehittämisen näkökulmasta opiskelumahdollisuuksien parantaminen syrjäseuduilla uusia korkeakouluja perustamalla oli Kirkiselle avainasia. Vuonna 1977 ilmestynyt kirja *Uudistuva koulutus ja alueellinen tasa-arvo* summasi hänen keskeiset koulutuspoliittiset teesinsä. Myöhemmin 1990-luvulla Kirkinen palasi aluepolitiikkaan tarkastelemalla maakuntia demokratian ja hallinnon kivijalkoina. Vuonna 1981 päättyneen rehtorikauden jälkeen Kirkinen oli vielä kahteen otteeseen vierailevana professorina Pariisissa, kunnes eläköityi 1990-luvun alussa.

Tutkijana Heikki Kirkinen oli monipuolinen ja tieteellisiä paradigmoja murtava. Hän korosti tarvetta tarkastella ihmiskun-

nan historiaa ”hyvin läheltä ja sisältä käsin, jokaisen kansan ja kulttuurimuodon kehitystä sisäisesti ymmärtäen”. Tällaisen tarkastelun kohteeksi Kirkinen itse valitsi Karjalan. *Karjala idän kulttuuripiirissä. Bysantin ja Venäjän yhteyksistä keskiajan Karjalaan* (1963), *Karjala idän ja lännen välissä I. Venäjän Karjala renessanssiajalla (1478–1617)* (1970) ja *Karjala taistelukenttänä. Karjala idän ja lännen välissä II* (1976) olivat tutkimuksia, joissa hän uudisti Karjala-tutkimuksen Suomessa. Karjalaa tutkiessaan hän käytti ensimmäisen kerran laajemmin venäläisiä lähteitä ja pyrki ratkomaan tutkimuskysymyksiään karjalaisten näkökulmasta. Uudenlainen lähestymistapa Karjalan historiaan herätti vanhoissa Karjalan historian tutkijoissa kovaakin kritiikkiä eikä hänen kaikkia tulokintoja hyväksytty yleisesti. Kirkinen puolusti omia tutkimustuloksiaan periksi antamattomalla tarmolla. Kirkinen osallistui aktiivisesti myös historianfilosofiseen keskusteluun, mistä hyvä osoitus on vuonna 1987 ilmestynyt teos *Historian rakenteet ja voimat*. Hän liittyy siinä ihmiskunnan historiallisen kehityksen kosmisen järjestelmän ja evoluutio-opin yhteyteen. Vuonna 2002 ilmestyneessä teoksessaan *Termiitti vai enkeli? – ajatuksia kulttuurievoluutiosta* Kirkinen lähestyi humanistisella otteella luonnontieteellisen tiedon maailmaa.

Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi professori Heikki Kirkinen kutsuttiin vuonna 1987.

Kirkisen persoona yhdistyneenä laajalajalaiseen ja syvälliseen oppineisuuteen tekivät hänestä mainion keskustelukumppanin ja opettajan. Ranskassa viettämiensä tutkimuskausien innoittamana Kirkinen perehdytti oppilaitaan perustutkinto-opiskelijoista tohtorikoulutettaviin annalisti-

sen koulukunnan ajatteluun. Tutkijana ja keskustelijana Kirkinen edusti tieteidenvälistä lähestymistapaa parhaimmillaan ja oli valmis ottamaan perustellusti kantaa mitä erilaisimpiin kysymyksiin, mikä käy hyvin ilmi hänen laajasta kirjallisesta tuotannostaan. Pitkät autotkatansa Kirkinen hyödynsi tehokkaasti sanelemalla ajamisen lomassa nauhurille tulevien kirjojensa ja puheidensa tekstejä, mikä tiesi historian laitoksen toimistosihteerille aina työpiikkiä nauhojen puhtaaksikirjoittamisen parissa. Mikään ei tuntunut olevan Kirki-

selle vierasta ja hän osasi aina asettua keskusteltavansa tasolle argumentaatiossa.

Musiikki ja kalastus tarjosivat Heikki Kirkiselle tavan irrottautua hetkeksi arjen kiireistä. Ahkerana verkkokalastajana hän tarvitsi aina silloin tällöin avukseen soutajaa. Meille nuoremmille kollegoille mieleen ovat jääneet Maire-vaimon valmistamat mainiot eväät ja monesti runsaat kalasaaliit. Mutta parasta kalareissuissa oli Kirkisen seurallisuus ja huumori, joiden kautta Heikin muisto elää kaikkien hänen tunteneiden mielissä.

*Tapio Hämynen
Arto Nevala
Harri Siiskonen*